

UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA NASILJE U PORODICI

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON DOMESTIC VIOLENCE

ABSTRACT This paper presents the results of the first phase of longitudinal research that began in the „first wave“ of the Covid-19 pandemic. The research will be realized in three phases. The aim of the research was to examine the impact of the Covid-19 pandemic on the change in family dynamics and the increase in domestic violence in Montenegro. The realized sample is 500 respondents. The results so far have shown that Covid-19 changed the life rhythm of families and led to the appearance of numerous socio-pathological as well as psychological problems in families. Most of the respondents developed new habits. It was also stated that there was an intensification of violence in those families in which violence already existed. Frequent use of alcohol as a way to deal with stress has been shown to be of great importance in predicting domestic violence. The obtained results indicate the need to create specific strategies to combat the negative effects of Covid-19 on domestic violence.

Key words: Covid-19, risk factors, family, domestic violence, alcoholism, child abuse.

APSTRAKT U ovom radu prikazani su rezultati prve faze longitudinalnog istraživanja koje je započeto u „prvom talasu“ pandemije Covid-19. Istraživanje će se realizovati u tri faze. Cilj istraživanja bio je ispitati uticaj pandemije Covid-19 na izmjenu porodične dinamike i porast nasilja u porodici u Crnoj Gori. Realizovani uzorak je 500 ispitanika. Dosadašnji rezultati su pokazali da je Covid-19 izmijenio životni ritam porodica i doveo do pojave brojnih socio-patoloških kao i psiholoških problema u porodicama. Kod većine ispitanika došlo je do stvaranja novih navika. Takođe je uvrđeno da je došlo do intenziviranja nasilja u onim porodicama u kojima je nasilje već postojalo. Pokazalo se da je učestalo korišćenje alkohola kao načina suočavanja sa stresom imalo veliki značaj u predikciji nasilja u porodici. Dobijeni rezultati ukazuju na potrebu stvaranja specifičnih strategija u cilju smanjenja porodičnog nasilja.

Ključne riječi: Covid-19, faktori rizika, porodica, nasilje u porodici, alkoholizam, zlostavljanje djece.

Covid -19 kao indirektan faktor rizika za pojavu nasilja u porodici

Pandemija Covid-19 zbog koje većina zemalja nameće mjere ograničenog kretanja dovodi do povećanja nasilja u porodici, što je u skladu sa shvatanjem da nasilje u porodici raste kad god porodice provode više vremena zajedno, poput božićnih i ljetnjih odmora. Međutim, iako akcije poput podsticanja pojedinaca da usvoje „socijalno distanciranje“, zatvaranja škola, preduzeća i nametanja ograničenja putovanja mogu smanjiti prenos zarazne bolesti, na žalost, svi ne pronalaze sigurnost u rezultirajućoj povučeniosti. Mnoge žrtve porodič-

nog nasilja (žene, djeca, čak i kućni ljubimci) trenutno se mogu suočiti sa „najgorim slučajem“ – naći se zarobljene u kući s nasilnim počiniocem u vrijeme ograničenog kontakta sa spoljnim svijetom. Kuća postaje opasno mjesto gdje se žene osjećaju ostavljene, izolovano i bespomoćno. Pregled inostrane sociološke i psihološke literature pokazuje da postoji direktna veza, što znači da, kada porodice provode više vremena zajedno, nasilje se može dogoditi bez ikakvog posebnog razloga – dinamika koja se može pripisati ljudskoj psihologiji (Booth, 2017; Nofziger & Kurtz, 2005).

Međutim, Covid-19 se može smatrati indirektnim uzročnikom nasilja. Rezultati istraživanja pokazuju da su niski prihodi povezani sa povećanjem nasilja u porodici (Peprah i Koomson 2017). Prvo, čak i ako porodica nema istoriju zlostavljanja, ekonomski problemi tokom pandemije usled finansijskog opterećenja i nedostatka socijalne podrške mogu podstaći nasilje. Ovo se podudara sa podacima iz literature da nivoi visokog stresa među parovima povećavaju stopu nasilja 3,5 puta više nego među onima sa niskim nivoom stresa. Drugo, nasilje u porodici može biti vođeno promjenom odgovornosti, kada su žrtve sa nasilnim partnerima, postoji mogućnost da ih nasilnici zlostavljaju. Nedavna istraživanja sugerišu da scenariji zaključavanja izazvani pandemijom dovede porodice u bliski kontakt na duži vremenski period. Ovo smanjuje dostupno bezbjedno vrijeme (tj. zbog odlaska jedne osobe na posao) i povećava šanse za porodično nasilje. Treće, nasilje u porodici može se pojaviti kao vid povećane interakcije (takođe zbog provođenja više vremena zajedno). Dolaze do izražaja razne navike partnera koje često nisu međusobno kompatibilne u porodičnom okruženju. Pored stresa tokom pandemije korona virusa, niz drugih činilaca, kao što su učestalo konzumiranje alkohola, veća kupovina oružja povećavaju vjerovatnoću javljanja nasilja. Podaci pokazuju da je prodaja pištoja u porastu širom SAD, što pokazuje simptom neizvjesnih vremena. Nasilnici često koriste oružje da bi zaplašili žrtve bez obzira da li žele da ga upotrijebe ili ne. Prema organizacijama za sprečavanje nasilja oružjem, samo posjedovanje vatrenog oružja kod nasilnika, pet puta povećava vjerovatnoću da će žrtva porodičnog nasilja biti ubijena. Pored rizika od fizičkog zlostavljanja, žrtve su u velikom riziku i od emocionalnog zlostavljanja. Američki izveštaji pokazuju da počinioci porodičnog nasilja koriste Covid-19 kao oružje protiv svojih žrtava, zabranjujući pranje ruku u pokušaju da povećaju žrtvin strah od zaraze virusom i prijeteci da će zabraniti liječenje ako se žrtva zarazi virusom. Zajednice koje razmatraju masovno puštanje zatvorenika kako bi smanjile rizik od širenja Covid-19 moraju dobro procijeniti značajan rizik za žrtve i domaćinstva, ako su među onima koji su pušteni potencijalni nasilnici.

Stres zbog pandemije COVID-19 i dosade povezane sa zatvaranjem mogu biti faktori rizika za upotrebu/zloupotrebu alkohola i droga. Ove supstance se mogu konzumirati za ublažavanje negativnih osjećanja kao što su nedostatak kontrole, finansijske brige i strah od smrti. Uznemireni i depresivni simptomi (uključujući sindrom povlačenja) mogu se pogoršati kod korisnika alkohola i droga zbog smanjene ponude alkoholnih pića. Ovi simptomi mogu dovesti do

agresivnijeg ponašanja kod osoba sa disfunkcionalnim osobinama ličnosti ili poremećajima ličnosti. Impulsivnost može doprineti povećanoj konzumaciji ili recidivu supstanci i tako pojačati tendencije ka nasilju u porodici. Kontrola ponašanja (često sredstvo za suočavanje sa traumama), nezaposlenost i ograničeni pristup sistemima socijalne podrške identifikovani su kao faktori rizika od porodičnog nasilja koji se takođe često javljaju nakon prirodnih katastrofa (Zahran et al., 2009).

Pored odraslih žrtava porodičnog nasilja, djeca i kućni ljubimci koji borave u domaćinstvima u kojima postoji nasilje takođe su pod rizikom da dožive nasilje. S obzirom na trenutno zatvaranje škola i biblioteka, djeca će vjerovatno provoditi znatno više vremena u kući nego obično. Zlostavljači često mogu koristiti djecu ili kućne ljubimce kao sredstvo za unapređenje kontrole nad domaćinstvom. Istraživači procjenjuju da djeca koja borave u porodici u kojoj se dešava nasilje imaju čak 60 puta veći rizik od zlostavljanja ili zanemarivanja u poređenju sa opštom populacijom djece u SAD (Thackeray, 2010). Postoji veliki rizik od ubistava povezanih sa porodičnim nasiljem. Brojni su izvještaji širom svijeta o ubistvu intimnih partnera povezanih sa stresom ili drugim faktorima povezanim sa pandemijom Covid-19.

Pregled literature

Istraživanje uticaja pandemije na porodično nasilje nije novina. Decker i sar. (2013) istraživali su potencijalni uticaj epidemije HIV-a na zlostavljanje žena; Mukherjee (2007) je povezoao strukturno nasilje i siromaštvo sa pandemijom AIDS-a; Pellovski i sar. (2013) su pokazali kako je američka pandemija HIV-a dovela do socijalnih nepovoljnosti za različite rasne i polne grupe, što je rezultiralo nasiljem. Brojna istraživanja potvrđuju da su efekti prirodnih katastrofa na nasilje u porodici slični pandemiji Covid-19. Vilson i sar. (1998) i Parkinson (2019) komentarisali su nasilje u porodici koje se desilo nakon katastrofe; Rahman (2013), u kontekstu Bangladeša, tvrdio je da opšti efekti prirodne katastrofe i nedostatak zdravstvene zaštite nakon katastrofe čine žene ranjivim u odnosu na reproduktivne i seksualne probleme i povećavaju incidente porodičnog i seksualnog nasilja. Gearhart i sar. (2018) je izložio uticaj prirodnih katastrofa na nasilje u porodici koristeći analizu jednostavnih izvještaja o napadima sa Floride između 1999. i 2007. godine.

Sličan značajan porast porodičnog nasilja zabilježen je nakon zemljotresa, cunamija, uragana i mnogih drugih katastrofalnih događaja širom svijeta, uključujući požar „Crne subote“ u Australiji 2009. i zemljotres jačine 7,0 stepeni na Haitiju. U stvari, izvještaji o porodičnom nasilju porasli su za 46% u Otelu u Vašingtonu nakon erupcije planine Sent Helens, zajedno sa porastom prijavljenih slučajeva zloupotrebe alkohola, porodičnog stresa i agresije. Nakon uragana Katrina, izvještaji o psihološkom zlostavljanju žena od strane partnera porasli su za 35%, dok su se izvještaji o fizičkom zlostavljanju partnera skoro udvostručili u najjužnijim okruzima Missisipija.

Iako sličnosti postoje, trenutna kriza protiv koronavirusa može rezultirati zatvaranjem ključnih organizacija na duži period nego što se često dešava nakon prirodnih katastrofa. Iako se zajedništvo u zajednici često može podstaći nakon prirodnih katastrofa, fizičko odvajanje od kolega članova zajednice je način akcije koji se promovira u trenutnoj krizi. Kao rezultat, porast izveštaja o porodičnom nasilju tokom i posle pandemije Covid-19 može biti čak i veći od značajnog povećanja primijećenog u izvještajima nakon prirodnih katastrofa i drugih katastrofalnih događaja. Pored toga, studije pokazuju da se povećane stope porodičnog nasilja zabilježene nakon prirodne katastrofe često produžavaju i po nekoliko mjeseci nakon katastrofalnog događaja. Studija koja se bavila posljedicama prirodnih katastrofa u Sjedinjenim Državama i Kanadi otkrila je da su se zahtjevi za pružanje usluga žrtvama nasilja u porodici povećavali tokom cijele godine nakon događaja. Stručnjaci koji pružaju pomoć žrtvama porodičnog nasilja moraju biti svjesni velike vjerovatnoće povećanja stope viktimizacije i izveštaja tokom i posle pandemije Covid-19.

Epidemiološka slika porodičnog nasilja u svijetu tokom pandemije Covid-19

Pregled inostrane literature pokazuje da je zabilježen veliki porast slučajeva nasilja u porodici tokom pandemije Covid-19. U svojim nedavnim istraživanjima, Bradburi-Jones i Isham (2020) identifikuju paradoksalne efekte pandemije na porodično nasilje. Nedavni članak časopisa *The Guardian*¹ izveštava o porastu porodičnog nasilja i naglašava obrazac koji se može uočiti globalno. To uključuje porast slučajeva porodičnog nasilja u Brazilu za 40-50%, nagli porast broja poziva linija za pomoć u Španiji i na Kipru za 20-30% u prvih nekoliko dana zatvaranja, a takođe i za vrijeme vikenda nakon što je dijagnostikovani prvi pacijent sa Covid-19, i povećanje broja poziva za 25% u vezi sa slučajevima nasilja u porodici. U Španiji su se pojavili izveštaji o stravičnom ubistvu supruge povezanom sa porodičnim nasiljem – trend koji će se nažalost vjerovatno nastaviti širom svijeta. U Španiji – gde su pravila ograničenja kretanja s kaznama zbog njihovog kršenja – vlada je poručila ženama da neće biti kažnjene ako napuste dom da prijave zlostavljanje. Što se tiče efekata Covid-19 na porodično nasilje u SAD, studija Boserup et al. (2020) pokazuje da su neke države zabilježile porast slučajeva, na primer, Portland je doživio porast hapšenja od 22% u vezi sa nasiljem u porodici, okrug Jefferson, Alabama, zabilježen je porast broja poziva za nasilje u porodici tokom marta 2020. za 27%. U Njujorku je porastao broj poziva za porodično nasilje od 10% tokom marta 2020. u odnosu na mart 2019. U Francuskoj koja je inače zemlja sa najvećom stopom nasilja broj izveštaja o porodičnom nasilju porastao je za 30%.

Nedavna studija objavljena u časopisu *Journal of Interpersonal Violence* otkrila je da 78% poziva policiji koji prijavljuju nasilje u porodici dolazi od sa-

¹ https://www.theguardian.com/society/2020/mar/28/lockdowns-world-risedomestic-violence?CMP=Share_iOSApp_Other

me žrtve, a u samo 7% tih slučajeva osumnjičeni je bio na mjestu događaja kada su policajci stigli (Campbell et al., 2017). Žrtve porodičnog nasilja često prijavljuju da čekaju da počinioc napusti mjesto događaja prije nego što pozovu. Trenutne mjere skloništa vjerovatno ostavljaju žrtve porodičnog nasilja zarobljene u kući sa počiniocima na duži vremenski period, što ograničava mogućnost bezbjednog prijavljivanja. Iako većina izveštaja o nasilju u porodici dolazi od žrtava, većina poziva za kontrolu životinja dolazi od komšija. Campbell je analizirao podatke iz više agencija za pružanje usluga žrtvama širom države Indiana i otkrio je da, iako samo 8% poziva koji prijavljuju nasilje u porodici policiji dolazi od komšije ili slučajnih prolaznika, 80% ili više poziva za kontrolu životinja dolazi od komšija ili slučajnih prolaznika. Ova važna razlika u izvorima izvještavanja može pružiti priliku za otkrivanje nasilja u porodicama tokom i posle pandemije Covid-19.

Epidemiološka slika porodičnog nasilja u Crnoj Gori tokom pandemije Covid-19

Kada je u pitanju epidemiološka slika nasilja u porodici u Crnoj Gori o preciznom broju slučajeva teško je govoriti. Prema podacima Nacionalne SOS linije za žrtve porodičnog nasilja u martu je registrovano 256 poziva, što je porast za 27 odsto u odnosu na februar kada je bilo 184 poziva značajno povećanje, povezano sa preventivnim mjerama za zaštitu od Covid-a 19 koje je 16. marta uvela Vlada Crne Gore. U 2019. godini Sigurnoj ženskoj kući se za pomoć obratilo 600 osoba sa iskustvom porodičnog nasilja dok je Nacionalna SOS linija za žrtve nasilja u porodici zabilježila 2.661 poziva prošle godine.²

Strategije za borbu protiv negativnih efekata Covid-19 na nasilje u porodici

Edukacija građana da prijave nasilje Prethodna istraživanja pokazuju da žrtve češće prijavljuju nasilje nakon što osumnjičeni napusti mjesto zločina (Campbell et al. 2017). Ovo pitanje je posebno problematično tokom pandemije Covid-19, jer žrtve često neće dobiti priliku da prijave nasilje. Počinioci ostaju uz žrtvu zbog ograničenja kretanja. U ovakvim situacijama uloge komšija, članova zajednice i drugih slučajnih prolaznika postaju od ključnog značaja. Naučnici tvrde da je efikasan način rješavanja ovog pitanja obuka takvih grupa o nasilju u porodici (Katz & Moore, 2013). Na primjer, edukacija komšija da se oglašavaju alarmima u takvim situacijama može dovesti do većih stopa izveštavanja. Ovaj trening može biti sproveden preko vladinih agencija ili čak putem oglašavanja, ohrabrujući članove zajednice da prijave slučajeve nasilja u porodici u svojim naseljima. Razmjena poruka igra vitalnu ulogu u postizanju viših nivoa uspjeha u ovom kontekstu. Pozitivna poruka koja se fokusira na rješenje

² <https://sosnk.org/en/tokom-mjeseca-aprila-nacionalna-sos-linija-zaprimila-ukupno-257-poziva/>

(ponašanje posmatrača) je efikasnija od negativne poruke koja se fokusira na problem (nasilje u porodici). Stoga, saopštavanje željenog ponašanja posmatrača može povećati prijavljivanje slučajeva nasilja u porodici.

Da bi odgovorili na ova pitanja, kreatori politika i vlade mogu uspostaviti pravila i propise za fleksibilno izvještavanje i neposredne mjere kako bi žrtve mogle da zatraže pomoć. Žrtva se često ne javlja zbog obimnih papira i dugog vremena potrebnog za prijavljivanje. Fleksibilnost u pružanju potrebnih informacija, dakle, i smanjenje vremena čekanja na izveštavanje pomoći će da se izveštavanje učini lakšim. Ako komšije, članovi zajednice i drugi slučajni prolaznici urade svoj dio u blagovremenom izveštavanju, upozoravanju agencija za sprovođenje zakona, informisanju grupa za samopomoć i podršku na mreži, itd., kontinuitet nasilnog ponašanja se može smanjiti. Sasvim je tipično da ranija istorija žrtve (poput one koja uključuje zloupotrebu droga) takođe može odložiti hapšenja. Ovo je posebno problematično tokom Covid-19 jer odlaganje hapšenja vjerovatno dovodi do toga da žrtva i osumnjičeni dijele prostor. Zbog zaključavanja i mjera socijalnog udaljavanja, možda će biti teško razdvojiti dve strane ako žrtvama treba obezbijediti vremenski okvir u kojem će im se garantovati da dobiju podršku. Ovo će pružiti sigurnost žrtvama da će im, uprkos ograničenjima u resursima, biti dostupna pravna podrška. Neke žrtve možda neće željeti da preuzmu krivični postupak iz više razloga, strah od gubitka statusa, sramote, zaštite počinioca od krivičnog gonjenja, strah od odmazde, sopstvene krivične prošlosti žrtava itd. U takvim slučajevima pokušaji smanjenja efekata nasilja na žrtve mogu se ubrzati putem grupa za samopomoć, prijatelja i grupa za podršku na mreži.

Antiopresivni model koji bi bio namijenjen osjetljivim kategorijama Neophodna je strategija namijenjena ranjivijim kategorijama, onima koje doživljavaju veći procenat nasilja. Posebne kategorije koje su ranjivije na Covid-19 su osobe sa većim rizikom od teških bolesti, osobe sa oslabljenim imunitetom, starije osobe, sa preduslovima kao što su astma, HIV, bolesti jetre, itd. Dakle, tokom Covid-19 ove kategorije zahtijevaju poseban tretman. Jedno od takvih rješenja je antiopresivni model koji edukuje osjetljive zajednice o potrebnim uslugama i resursima potrebnim za bezbjedan život daleko od porodičnog nasilja (Dominelli i Campling 2002). Takve prakse smanjuju neravnotežu moći i takođe mogu pozitivno uticati na verovatnoću izvještavanja. Za kreatore politika presudno je da se posebna pažnja usmjeri na ranjivu grupu ili stvaranjem svijesti ili izolovanjem i pružanjem njege. Za žrtve koje pripadaju osjetljivim grupama, unaprijed informisanje pružalaca usluga o njihovom statusu pomoći će im da dobiju prioritetne usluge. Za pružaoce usluga, u interesu ranjivih grupa bilo bi stvaranje posebne grupe za odgovor, posebnog broja telefona i posebne procedure koja će pomoći da se smanje negativni uticaji.

Uspostavljanje digitalnog nadzora Većina zemalja koristi digitalni nadzor svojih građana tokom krize Covid-19. Aplikacije se mogu koristiti za praćenje potencijalnih osumnjičenih, a mogu se aktivirati pomoću SOS sistema koji po-

dnosiocima žalbi može omogućiti da prijave probleme povezane sa nasiljem u porodici. Vlade bi trebale da obezbijede da telefonske linije budu otvorene 24h. Ova strategija je skupa, ali ima dugoročne socijalne i ekonomske koristi. Kako se svijet kreće ka revoluciji „svega digitalnog“, uspostavljanje digitalnog nadzora je neophodno. U tom kontekstu, kreatori politika i vlade treba da podržavaju nove načine pružanja usluga žrtvama.

Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj istraživanja bio je ispitati uticaj pandemije Covid-19 na izmjenu porodične dinamike i porast nasilja u porodici. U skladu sa ciljem istraživanja postavljene su sledeće hipoteze.

H1 : Pretpostavlja se da će Covid -19 dovesti do pojave nasilja u porodici, naročito nasilja prema ženama.

H2 : Pretpostavlja se da će učestala konzumacija alkoholnih pića usled stresa kod partnera koji nisu potencijalni nasilnici dovesti do nasilja u porodici

Metodologija istraživanja

Uzorak

U prvoj fazi istraživanja obuhvaćeno 500 ispitanika starosne dobi od 20 do 59 godina. U istraživanju je korišćen jednoetapni stratifikovani slučajni uzorak. Stratifikacija je napravljena na osnovu tri regiona (Podgorica, Nikšić, Bar) i starosne dobi ispitanika.

Mjerni instrument

Osnovni instrument istraživanja bio je nestandardizovani upitnik, koji je konstruisan za potrebe ovog istraživanja. Osnovni uslov za popunjavanje upitnika bio je da su osobe u braku od 1 do 4 godine. Upitnik sadrži 25 ajtema. Upitnik se sastoji od 4 međusobno povezana dijela. Prvi dio upitnika sadrži pitanja koja se odnose na sociodemografska obilježja ispitanika (pol, starost ispitanika, struktura porodice). Drugi dio upitnika obuhvata pitanja vezana za izmjenu porodične dinamike i životnog ritma porodice usled pandemije Covid-19. Treći dio upitnika odnosi se na pitanja vezana za prisustvo socio-patoloških pojava u porodici, bračno-porodične sukobe, istoriju nasilja u porodici. Četvrti dio upitnika sadrži pitanja vezana za psihosocijalnu pomoć i podršku. Relijabilnost upitnika na uzorku iz ovog istraživanja iznosi: Cronbach $\alpha = 0,80$.

Postupak istraživanja

Istraživanje prve faze je sprovedeno elektronskim putem. Istraživanje je bilo anonimno tj. ispitanici nisu ostavljali nikakve lične podatke na osnovu kojih bi ih bilo moguće identifikovati. S obzirom na to da će vanredno stanje

vjerovatno trajati neko vreme, kako bismo stekli uvid u promjene porodične dinamike tokom ovog perioda, istraživanje će se sprovoditi u više faza. Podatke iz različitih faza povezaćemo na način koji ne ugrožava njihovu anonimnost. Da bismo to ostvarili, ispitanici će kreirati jedinstvenu šifru koja ne otkriva njihov identitet. Šifru će kreirati u skladu sa zadatim uputstvom i neće morati da je pamte.

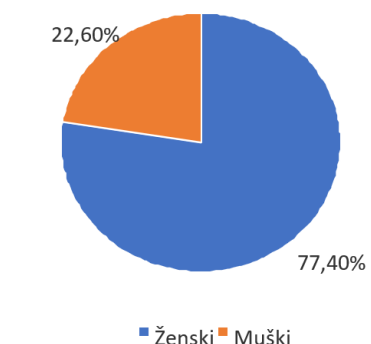
Tok istraživanja : Istraživanje je sprovedeno u periodu od aprila do juna 2020.godine.

Rezultati istraživanja

Socio-demografska obilježja ispitanika

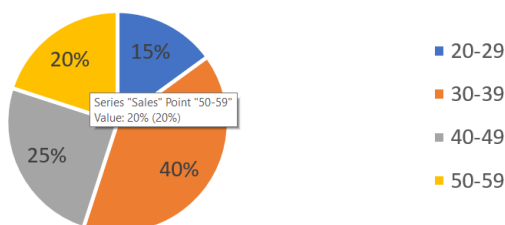
1. Pol

Distribucija ispitanika po polu pokazuje da je od ukupnog broja ispitanika (74 %) bilo muškog, dok je (26 %) bilo ženskog pola.

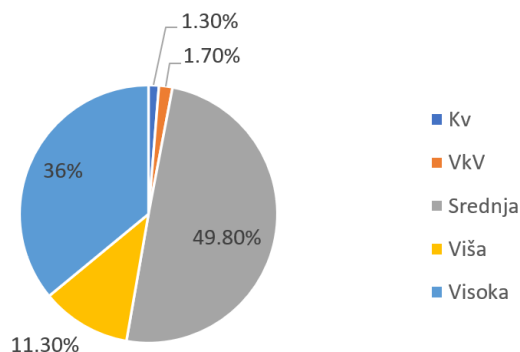
2. Starost ispitanika

S obzirom na starosnu dob ispitanici su svrstani u 4 starosne grupacije. Najveći broj ispitanika bio je starosne dobi 30 do 39 tj. njih 40%, 25% starosne dobi od 40–49, dok je najmanji broj ispitanika njih 15% pripadao starosnoj grupaciji od 20-29.

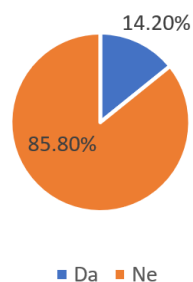
3. Školska sprema ispitanika

Kada je u pitanju školska sprema ispitanika, od ukupnog broja ispitanika najveći broj njih tj 49,8 % je završio srednju školu, 36% visoku, 11,7% višu, dok su 1,3% kv i 1,7% nk radnici.

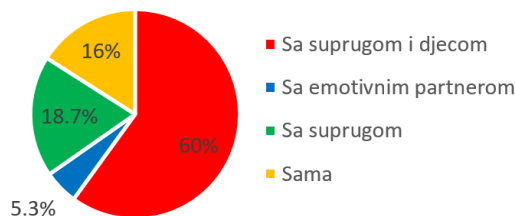

Kućna izolacija i izmjena porodične dinamike

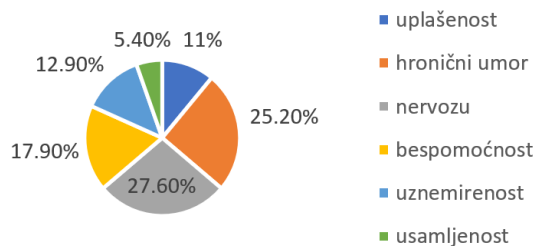
Od ukupnog broja ispitanika, 85,8 % procjenjuje da je pandemija Covid-19 dovela do promjene životnog ritma, dok 28 % ispitanika procjenjuje da nije. Dobijeni rezultati pokazuju da u porodicama dolazi do promjene navika, promjene uobičajanih dnevnih aktivnosti. Na pitanje „**Šta se promijenilo u aktivnostima tokom kućne izolacije**“ neki od odgovora ispitanika bili su „Vrijeme, redosljed obavljanja aktivnosti“. „Ulijenila sam se“, „Izgubila sam volju za komunikacijom“, „Manje fizičke aktivnosti“.

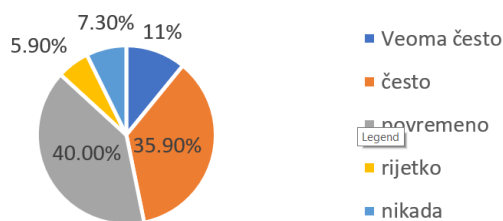
Najveći broj ispitanika je boravio u kućnoj izolaciji sa suprugom i djecom tj. 60%, 18,3 % sa suprugom, 5,3% sa emotivnim partnerom, a 16% sami.

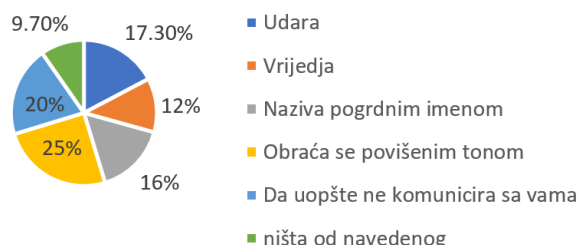
Na pitanje „**Da li ste tokom izolacije imali neke od psiholoških tegoba**“ najveći broj ispitanika tj. 27,60% su izjavili da su osjećali nervozu, 25,20% hronični umor, 17,9% bespomoćnost, 12,90%, uznemirenost, 11%, uplašenost, dok najmanji broj ispitanika 5,4% izjavljuje da su se osjećali usamljeno. Dobijeni rezultati pokazuju da stres izazvan pandemijom Covid-19 dovodi do psiholoških problema i može biti faktor rizika za pojavu suicida.

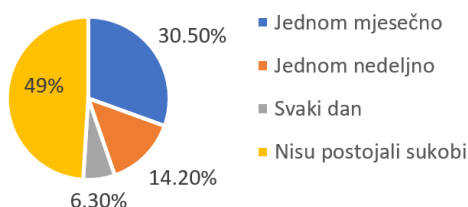
Na pitanje „**Koliko je često tokom kućne izolacije dolazilo do sukoba sa bračnim partnerom**“ najveći broj ispitanika tj. 40% je odgovorio povremeno, dok 35,9 % često, 11% veoma često, 5,90% rijetko i 7,30% nikada.

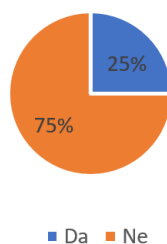
Da bi smo ispitali koji je vid nasilja bio najzastupljeniji postavili smo sledeće pitanje „**Da li ste tokom izolacije doživjeli da vas partner udara, vrijeđja, naziva pogrđnim imenom, obraća se povišenim tonom, da uopšte ne komunicira sa vama, ništa od navedenog**“. Najveći broj ispitanika tj. 25% je odgovorilo da se partner obraća povišenim tonom, 20% da uopšte ne komunicira sa suprugom. Svih 25% ispitanika koji ističu da su doživjeli da im se partner obraća povišenim tonom bile su žene. Dobijeni rezultati pokazuju izraženost muškog nasilja nad ženama.

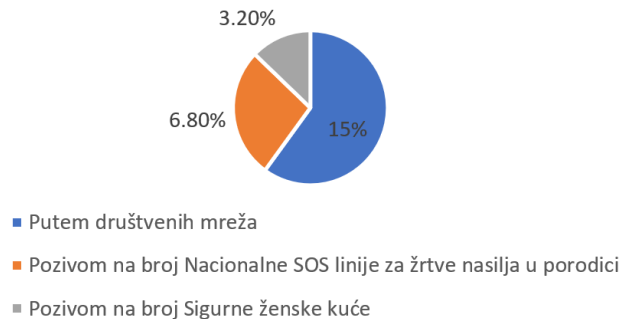
Na pitanje „**Koliko često su se prije pandemije Covid-19 dešavali sukobi sa partnerom**“ najveći broj ispitanika percipira da su se sukobi dešavali jednom mjesečno, 30,5%, 14,2% jednom nedjeljno, 6,3% svaki dan, dok najveći broj 49% smatra da sukobi nisu ni postojali. Dobijeni rezultati pokazuju da se porodicama u kojima je postojala istorija nasilja, sukobi produbljuju.

Na pitanje „**Da li ste zbog nasilja u porodici tokom pandemije Covid-19 zatražili psihosocijalnu pomoć i podršku**“ najveći broj ispitanika izjavljuje taj. 75% da nije zatražilo pomoć, dok 25% da je zatražilo pomoć. Dobijeni rezultati pokazuju da se izene plaše i da nisu dovoljno informisane, dok mnoge to nisu u stanju iz straha od nasilnih partnera ili zato što nisu imale načina da prijave nasilje.

Od 25 % ispitanika koji su zatražili psihosocijalnu pomoć i podršku najveći broj tj. 15% je zatražilo putem društvenih mreža, 6,8 % pozivom na broj Nacionalne SOS linije za žrtve porodičnog nasilja i 3,2% pozivom na broj Sigurne ženske kuće.

Diskusija i zaključak

Glavni cilj istraživanja bio je ispitati u kojoj mjeri pandemija Covid-19 utiče na izmjenu porodične dinamike i porast nasilja u porodici. Stres izazvan socijalnom izolacijom povećava tenzije i rizik od porodičnog nasilja. Analizom dobijenih rezultata ustanovili smo da je u „prvom talasu„ pandemije Covid-19 došlo do porasta nasilja u porodici. Hipoteza istraživanja koju smo postavili u radu da će doći do porasta nasilja u porodici, naročito prema ženama kao posebno ranjivoj kategoriji pokazala se tačnom. Od ukupnog broja ispitanika najveći broj žena percipira da su tokom pandemije doživjele da im se partner obraća povišenim tonom, da je došlo do potpunog prekida komunikacije sa partnerom, znatan dio njih tvrdi da ih partner udara i vrijeđa. Veliki broj ispitanika percipira da je partner tokom izolacije konzumirao alkohol, što pokazuje da učestalo konzumiranje alkohola kao načina suočavanja sa stresom dovelo do porasta nasilja i u onim porodicama u kojima nasilje ranije nije postojalo, čime je potvrđena druga istraživačka hipoteza.

Pandemija Covid-19 je u većini porodica dovela do izmjene porodične dinamike. Nema zadržavanja rutine u običajnim dnevnim aktivnostima. Došlo je do izmjene navika i stvaranja novih. Rezultati istraživanja pokazuju da je znatan dio porodica iz našeg uzorka i ranije imao iskustvo nasilja u porodici, i da je pandemija je dovela do intenziviranja problema. Covid-19 doveo je i do pojave socio-patoloških pojava u porodici i do psiholoških problema. Strah od zaraze kod ljudi stvara osjećaj bespomoćnosti, nervoze i uplašenosti, uznemirenosti. Osjećanje bespomoćnosti kompenziraju ispoljavanjem agresivnog ponašanja u odnosu sa partnerom što dovodi do začaranog kruga i intenziviranja problema. Većina ispitanika se nije obraćala za psihosocijalnu pomoć i podršku što pokazuje strah od nasilnika, a i mnoge žrtve se i dalje nalaze zarobljene sa počiniocem i nisu u stanju da prijave zlostavljanje.

Mehanizmi za prevenciju, nadzor, prijavljivanje i intervenciju u slučajevima nasilja u porodici su neophodni i mogu uključivati: a) Stručnjake za mentalno zdravlje (psihijatre, psihologe, medicinske sestre, socijalne radnike) koji će direktno pitati ljude da li se osjećaju sigurno kod kuće. Takve procjene mogu se izvršiti lično tokom posjeta zdravstvenim centrima, telefonom (besplatni

brojevi) ili putem interneta; b) Stručnjake za mentalno zdravlje koji nude kontinuirani tretman za osobe koje zloupotrebljavaju alkohol i droge, kako bi se izbjegla ili smanjila stanja emocionalne nestabilnosti i pogoršanja komorbidnih mentalnih poremećaja; c) Inicijativne zajednice kojima se osigurava da građani znaju za povećani rizik od nasilja u porodici tokom pandemije i podstiču ih da provjere svoje komšije, prijatelje i porodicu (pridrživajući se propisa o socijalnom distanciranju) i prijave znakove upozorenja lokalnim vlastima.

Covid-19 je egzogeni šok koji značajno utiče na učestalost porodičnog nasilja širom svijeta. Kako povećanje nasilja u porodici tokom pandemije Covid-19 može dovesti do ekonomskih i socijalnih posljedica, zahtijeva se od vlada da preduzmu mjere – vlade će morati da organizuju zaštitu za žrtve pogođene nasiljem bilo držanjem na izolovanim mjestima ili pružanjem nekog oblika sigurnosti – a to zahtijeva ulaganje, samo po sebi još jednu potencijalnu ekonomsku opasnost (Heath, 2012; Houghton, 2009). U skladu sa literaturom koja sugerije da su stope nasilja nad intimnim partnerima najviše u najsiromašnijim četvrtima (Bonomi i sar. 2014; Kiss i sar. 2012), očekuje se da će Covid-19 podstaći nasilje u porodici zbog gubitaka u prihodima (Purvin, 2003). Kao rezultat porodičnog nasilja, vjerovatno je da će doći do više razdvajanja i razvoda, što znači da će se koristiti državni resursi, što predstavlja novi pritisak na ekonomiju. Budući da se nasilje u porodici mora smatrati javno-zdravstvenom posledicom pandemije COVID-19, neophodne su policijske i psihijatrijske intervencije, a profesionalci bi trebali biti svjesni velike vjerovatnoće povećanja stope viktimizacije, kako tokom, tako i nakon krize. Umjesto reaktivnog pristupa (djelovanje posle nasilja), proaktivni pristup borbi protiv nasilja u porodici tokom Covid-19 može pomoći u smanjenju socijalnih i ekonomskih posljedica.

L i t e r a t u r a

- Adams, P., & Adams, G. (1984). Mount saint helens's ashfall: evidence for a disaster stress reaction, *Am. Psychol.* 39 (1984) 252–260.
- Booth, C. (2017). *Keeping families together: The Homebuilders model*: Routledge.
- Bonomi, A. E., Trabert, B., Anderson, M. L., Kernic, M. A., & Holt, V. L. (2014). Intimate partner violence and neighborhood income: A longitudinal analysis. *Violence Against Women*, 20(1), 42–58.
- Bradbury-Jones, C., & Isham, L. (2020). The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. *Journal of clinical nursing.*, 29, 2047–2049.
- Boserup, B., McKenney, M., & Elkbuli, A. (2020). Alarming trends in US domestic violence during the COVID-19 pandemic. *American Journal of Emergency Medicine*.
- Campbell, A.M.R., Hicks, S. Thompson, & S.Wiehe, S. (2017). Characteristics of Intimate Partner Violence incidents and the environments in which they occur : victim reports to responding law enforcement officers, *Journal Interpersonal Violence*.

- Galea S, Merchat RM, & Lurie N. (2020). The mental health consequences of COVID-19 and physical distancing: the need for prevention and early intervention. *JAMA Intern Med.* 2020 Apr 10. doi: 10.1001/jamaintern.2020.1562. [Epub ahead of print]
- Enarson, E. (1999). Violence against women in disasters ; a study of domestic violence programs in the United States and Canada, *Violence Against Women* 5(7), 742-768.
- Houghton, R. (2009). Everything became a struggle, absolute struggle': Post-flood increases in domestic violence in New Zealand. *Women, gender and disaster: Global issues and initiatives*, 99–111.
- Kiss, L., Schraiber, L. B., Heise, L., Zimmerman, C., Gouveia, N., & Watts, C. (2012). Gender-based violence and socioeconomic inequalities: Does living in more deprived neighbourhoods increase women's risk of intimate partner violence? *Social Science & Medicine*, 74 (8), 1172–1179.
- Katz, J., & Moore, J. (2013). Bystander education training for campus sexual assault prevention: An initial meta analysis. *Violence and Victims*, 28(6), 1054–1067.
- Liem, M., & Reichelmann, A. (2014) . Patterns of multiple family homicide, *Homicide Stud.* 18 (1) (2014) 4
- Nofziger, S., & Kurtz, D. (2005). Violent lives: A lifestyle model linking exposure to violence to juvenile violent offending. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 42 (1), 3–26.
- Parkinson, D. (2019). Investigating the increase in domestic violence post disaster: An Australian case study. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(11), 2333–2362.
- Pellowski, J. A., Kalichman, S. C., Matthews, K. A., & Adler, N. (2013). A pandemic of the poor: Social disadvantage and the US HIV epidemic. *American Psychologist*, 68(4), 197–209.
- Peprah, J. A., & Koomson, I. (2017). Economic drivers of domestic violence among women: A case study of Ghana *Violence and Society: Breakthroughs in Research and Practice* (pp. 222-240) : IGI global.
- Purvin, D. M. (2003). Weaving a tangled safety net: The intergenerational legacy of domestic violence and poverty. *Violence Against Women*, 9(10), 1263–1277.
- Schumacher, J.A., Coffey, S.F., Norris, F.H, Tracy, M., Clements, K. & S. Galea, (2010). Intimate partner violence and Hurricane Katrina: predictors and associated mental health outcomes, *Violence Vict.* 25 (5) (2010) 588–603.
- Thackeray, J., Hibbard, R. & Dowd, D. (2010). The committee on child abuse and neglect, & the committee on injury, violence, and poison prevention. *Intimate partner violence : the role of the pediatrician.*, *Pediatric* 125 (5), 1094–1100.
- Zahran, S. T., Shelley, L. Peek, & Brody. S. (2009). Natural disasters and social order: modeling crime outcomes in Florida, *Int. J. Mass Emerg. Disasters* 27 (1) (2009) 26–52.
- Wilson, J., Phillips, B. & Neal, D. M. (1998). Domestic violence after disaster. The gendered terrain of disaster, 115-123.